

A studio Rubín

Istanbulská úmluva

námět: Otevřená společnost o.p.s.

text, režie: Barbara Herz

textová dramaturgie: Daniela Samsonová

dramaturgie: Lucie Ferenzová, Dagmar Fričová

výprava: Petra Vlachynská

hudba: Vladivojna La Chia

pohybová spolupráce: Ondřej Jiráček

asistence režie: Daniela Samsonová,
Klára Metge

hraji: Petr Jeništa, Lucie Syrová, Dan Kranich

mytický hlas: Robert Mikluš

premiéra: 19. a 20. ledna 2024 v A studiu Rubín

Inscenace vzniká ve spolupráci s Otevřenou společností, o.p.s. v rámci projektu Grassroots muži advokáti rovnosti žen a mužů podpořeného nadací OSF v programové oblasti Active citizens fund.

Děkujeme za poskytnutí rozhovorů Ireně Buršové, Ludmile Čírtkové, Jiřímu Horáčkovi, Jaroslavě Chaloupkové, Veronice Ježkové, Václavu Láskovi, Sylvii Lauder, Anetě Petani a Adéle Šípové.

Děkujeme také Ireně Buršové za ideu „istanbulskeho binga“ a Blance Nyklové za poskytnutí sociologických studií.

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí

(známá též jako Istanbulská úmluva) je mezinárodní smlouva Rady Evropy zaměřená na potírání a prevenci násilí na ženách a domácího násilí. Úmluva se zaměřuje na prevenci, ochranu obětí a stíhání pachatelů genderově podmíněného násilí, tj. násilí páchaného na člověku pro jeho gender. Úmluva také nově definuje některé trestné činy a požaduje po státech, aby je zavedly do svého trestního řádu. I když úmluva mluví výslovně o ženách, jakožto primárních obětech domácího násilí (podle odhadů se ve více než 90 procentech případů stávají jeho oběťmi ženy – vychází se jen z nahlášených případů), hned v čl. 2 vybízí smluvní strany k aplikaci stanovených zásad na všechny oběti domácího násilí, tedy i na muže, děti nebo seniory.

Dne 14. března 2012 jako první ratifikovalo úmluvu Turecko, ke kterému se k březnu 2022 připojilo dalších 35 států. V platnost vstoupila 1. srpna 2014. Turecko 20. března 2021 od úmluvy odstoupilo. Česká republika dosud (červen 2023) Istanbulskou úmluvu neratifikovala. V červnu 2023 ale členské státy Evropské unie odsouhlasily připojení k úmluvě a smlouva se tak stane závaznou i pro Česko ve věcech spadajících do pravomoci EU.

Proces přijímání v ČR

Za přijetí smlouvy se dlouhodobě zasazovala Liga lidských práv a Česká ženská lobby společně s členskými organizacemi (proFem, Český svaz žen, Rosa). Přijetí úmluvy rovněž dlouhodobě podporoval bývalý ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Jiří Dienstbier, který v lednu 2016 přijal za vládu petici organizace Amnesty International za její přijetí. Česká republika nakonec podepsala smlouvu (jako jedna z posledních zemí EU) dne 12. května 2016. Podpis připojil její velvyslanec při Radě Evropy Emil Ruffer. Samotná ratifikace smlouvy měla dle plánů proběhnout do poloviny roku 2018. Avšak první ani druhá vláda Andreje Babiše její ratifikaci neprojednala. Také vláda Petra Fialy jednání o ratifikaci úmluvy odložila, dle ministra spravedlnosti Pavla Blažka do konce ledna 2023. V červnu 2023 pak vláda

s pokračováním procesu přijímání úmluvy souhlasila. Vládní zmocněnkyně pro lidská práva Klára Šimáčková Laurenčíková uvedla, že úmluvu kabinet schválil k ratifikaci.

• cs.wikipedia.org

„Téma Úmluvy je v ČR projednáváno již od roku 2016, tudíž velmi dlouho. A k tomu, abychom Úmluvu ratifikovali, jsme opakovaně vybízeni všemi relevantními lidskoprávními mezinárodními institucemi. Ratifikací Úmluvy se stavíme po boku těch zemím, které deklaratorně vyslovily jasné ne vůči násilí. K zemím, které říkají, že chtějí posilovat prevenci násilí, že chtějí rozvíjet služby na pomoc obětem násilí, a to nejen ženám, ale třeba i dětem, seniorům. K zemím, které říkají, že záleží také na tom, aby byly rozvíjeny i programy na pomoc a práci s původci násilí.“

• Klára Šimáčková Laurenčíková, vládní zmocněnkyně pro lidská práva

Co by muži mohli/měli/musí

Ano, oběťmi genderově podmíněného násilí jsou i muži. A Istanbulská úmluva na mužské oběti také pamatuje. Její ratifikování by i jim pomohlo. Obětí-žen je však řádově více. Domácí násilí, sexuální obtěžování, znásilnění, kyberšikana a další způsoby zbabování úcty zažívají u nás ženy v dramaticky větší míře.

Násilí ve společnosti dopadá zejména na ty osoby, kterým je přiznána menší hodnota než ostatním. V úvodu Listiny základních práv a svobod se píše: „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech.“ Rovnost v důstojnosti české ženy zcela nemají, zejména kvůli nedůstojně nižším platům a nedůstojně nižšímu

zastoupení v rozhodovacích funkcích. Nejste-li vnímáni ostatními jako plnohodnotný člověk, jste rázem v situaci, kdy i různé úrovně násilí vůči vám jsou více přehlíženy a zlehčovány. A i Vy sami, abyste se s tím nějak vyrovnali a zapadli mezi ostatní, budete mít stejnou tendenci.

Velmi silné ženy se dokáží vzepřít a veřejně se za svou důstojnost brát. Jsou to feministky. Je jich ale málo a u nás opravdu málo. Jak se k této situaci má postavit muž se svědomím? Stačí, že sám násilí nepáchá?

V tzv. Genderman debatách, které v Otevřené společnosti, o.p.s. již několik let organizujeme, jsme dospěli k tomuto vzkazu mužům: „Netoleruj násilí, respektuj ty, kteří o něm mluví. Poslouchej, přemýšlej a aktivně nabízej pomoc.“ Z pozice muže-vysoce postaveného politika to podle mého názoru aktuálně znamená aktivní podporu ratifikace Istanbulské úmluvy. Dlouhodobě pak práci na kultivaci prostředí bez sexismu, prostředí, kde si budeme v důstojnosti rovni. V české politice, ale i veřejném prostoru jako takovém, mi chybí muži, kteří neváhají se od různých forem sexismu distancovat, protože si uvědomují, že mlčet nestačí. Chybí mi muži, kteří se zastávají feministického hnutí, chápou jej jako demokratizační děj, nemají z něj osypky, ale naopak o něm dokáží věčně diskutovat s jinými muži, třeba svými přáteli. K tomu již nepotřebujete senátorský ani poslanecký mandát. To můžeme skoro všichni. Všichni muži, kteří ke spokojenosti nepotřebují dodávat pocit, že jsou něčím víc.

Zatímco ženy se dřív musely tázat po důvodech svého znevýhodnění, je načase, aby se muži začali ptát po příčinách svého zvýhodnění. Neznamená to, že všichni muži jsou zvýhodnění a všechny ženy znevýhodněné. Pocitu privilegovanosti dokonce ani nemusí odpovídat osobní zkušenost daného muže. Genderman by přesto měl být schopen tuto nerovnost reflektovat a usilovat o její odstraňování.

- Tomáš Pavlas, manažer Programu prosazování genderové rovnosti, Otevřená společnost

TRADIČNÍ RODINA

Já bych v první řadě zpochybnil, že tradiční rodina je něco, co je dané. Tradiční rodina je relativně mladý koncept. Patriarchální model je tu tak čtyři tisíce let a že by ukázal nějakou oslnivou stabilitu, to stoprocentně říct nemůžeme. Antropologické studie jasně ukazují, že tradiční rodina může vypadat úplně jinak. A to nejen matriarchální, ale může být i taková, že o manželku nebo o děti matky se stará nejstarší bratr, nikoliv manžel, protože to je to nestabilní pro partnerský vztah.

Takže v první řadě by se dalo říct, že patriarchální rodina je z hlediska dějin a vývoje člověka mladičkový koncept, a tak by se o tom také mělo uvažovat. Myslím, že skutečně nadešla doba, kdy je dobré to znovu promyslet. Už jenom proto, že máte sedmdesát procent manželství s nevěrou. Co to znamená? Lidi jsou vystaveni něčemu, co je do značné míry proti přírodě, biologické přirozenosti. Takže to je jeden z kulturních konceptů, který by bylo dobré znovu promyslet a pak si říct, jak by to mělo vypadat. Nebo jaké jsou různé varianty pro soužití lidí v nejmenších jednotkách.

To co opravdu nepotřebujeme, je další polarizace světa, ve kterém žijeme. Technicky už má tendenci se polarizovat, což vidíme na všech stranách. To je také, mimo jiné, dáno tím, v jakém digitálním systému žijeme. A proto řešit tyto problémy formou kulturních válek je samozřejmě nešťastné. Asi je to nějaká fáze, kterou musíme projít, ale jak spustit ten diskurz, aby to bylo přijatelné a přesvědčivé pro všechny? Musíme si trochu věřit, že síla myšlenky, síla formulace by tohle mohla překonat. Formulace, že patriarchální rodina je mladý koncept, který vůbec není tradiční. Za tradiční to považujem jenom z krátkodobého pohledu, který ale dosahuje biblické roviny.

Lidem není zřejmé, že to, jak se jeví svět, je prostě hra systému. Zaměňují svoje koncepty, svoje myšlenky a pojmy za existující věci, což samo o sobě je základní epistemická chyba, ve které žijeme a ve které se pak všechno odvíjí. Jde o to, abychom si uvědomili, že to, jak vidím svět, je tvořeno mým mozkiem – žádná červená, zelená prostě neexistuje, jsou to vlnové délky.

Takže první chyba je, že zaměňujem myšlenky, koncepty a tyhle věci. Druhá chyba je, že do toho vnášíme velká vyprávění, to znamená silné příběhy, které tomu celému mají dát smysl. Tyhle příběhy jsou prostě dané historicky, to je vývoj, relativně náhodné uspořádání společnosti. A nás se to pořád dotýká, jako by to byla pravda. Takže se domnívám, že konzervativní myšlenky jsou jenom relikty nekvalitního pochopení podoby lidského myšlení.

Společný jmenovatel jsou filtry, které stavím mezi sebe a realitu. A ty filtry jsou: historické koncepty, velká vyprávění, náboženství, očekávání, jak by to mělo být a vlastně celý kulturní nános, který v sobě máme. Tím se vzdalujeme tomu, jaký svět je, a třeba celá psychoterapie není o ničem jiném, než jak se nám tato očekávání – vyprávění odkrývají. Potřeba bezpečného světa je samozřejmě jedna z těch iluzorních věcí a určitě se do toho také promítá. Nechceme žít v nejistotě, ale je potřeba přijmout, že vlastností světa je nejistota. Přijmout, že se trvale odklání od našich očekávání. Fundamentální vlastnost dějů, což vyplývá z organiky, která vládne všemu. Myslím, že by to mohlo být psychologicky velmi úlevné.

• z rozhovoru s prof. MUDr. Jiřím Horáčkem, Ph.D., FCMA, vedoucím výzkumného centra NUDZ

A CO NA TO MASARYK?
„NE, ŽENA NENÍ LEPŠÍ, OVŠEM ANI
HORŠÍ NEŽ MUŽ; TO ZÁLEŽÍ NA
INDIVIDUÍCH. ŘÍKA SE, ŽE ŽENA JE
FYSICKY SLABŠÍ — MOŽNÁ; PŘIHLÍŽÍME-LI
VŠAK K TOMU, JAK SE PRAVĚ FYSICKÝCH
SIL SLABŠÍ ŽENY VYUŽÍVA, ZDÁ SE,
ŽE SÍLA ŽENY JE JINÁ, NEŽ MUŽOVA,
ALE ŽE SLABŠÍ NENÍ.“

Násilí

V první chvíli si samozřejmě spojujeme násilí se zločiny, teroristickými útoky a projevy občanské nespokojenosti. Ale měli bychom se naučit vymanit se z fascinující vábničky přímo viditelného „subjektivního“ násilí, páchaného jasně identifikovaným původcem. Subjektivní násilí je pouze jeho nejviditelnější částí. Ale existuje také „symbolické“ násilí, vtělené v jazyce, která se týká řeči jako takové a způsobu, jakým řeč nastoluje chápání smyslu. A existuje také „systémové“ násilí, ony často katastrofické následky hladkého fungování našich ekonomických a politických systémů.

Vymezit se vůči všem formám násilí, od přímého fyzického násilí k násilí ideologickému, je základem tolerantního liberálního postoje. Není ale v tomto zaměření na násilí, které páchají zlí jednotlivci a fanatické davy něco podezřelého? Neodpoutává to pozornost od skutečného jádra problému tím, že vymazává z našeho zorného pole jiné formy násilí, a tím se na nich aktivně podílí? Je příznačné, že naše západní společnosti, které jsou tak citlivé k různým podobám obtěžování, jsou zároveň schopny zmobilizovat takové množství mechanismů, aby nás znecitlivily k nejbrutálnějším formám násilí – často pod zástěrkou humanitární solidarity s oběťmi....

Násilí není přímou vlastností určitého jednání, ale rozprostírá se mezi činy a jejich kontexty. Někdy je nejnásilnějším činem nedělat nic.

• Slavoj Žižek, 2013

Mýty o domácím násilí

Domácí násilí se týká jen sociálně slabších vrstev

Domácí násilí se vyskytuje ve všech společenských skupinách, nezávisle na vzdělání či ekonomické situaci pachatele či oběti.

Domácí násilí není běžné, týká se jen několika málo rodin

Podle reprezentativního výzkumu provedeného v roce 2003 v České republice Sociologickým ústavem AV ČR a Filozofické fakulty UK zažije některou z forem domácího násilí za svůj život 38 % žen.

Domácí násilí jsou spíš hádky, „italská manželství“

K domácímu násilí dochází záměrně a opakovaně. Je třeba odlišit běžný manželský či partnerský konflikt, při němž proti sobě stojí dva jedinci ve stejné pozici a domácí násilí – kde to je vystrašená oběť a násilník. Domácí násilí navíc není jen hádkou – kromě psychického teroru (vyhrožování, ponižování, odpírání potravy či spánku) často dochází k surovému fyzickému napadání, které končí vážným zraněním s celoživotními následky či dokonce smrtí.

Příčinou domácího násilí je především alkoholismus partnera

Příčinou domácího násilí je snaha získat kontrolu nad partnerem. Alkohol může sloužit jako „spouštěcí prvek“ nebo jako výmluva, není ale příčinou násilí.

Za domácí násilí si mohou ženy samy, muže totiž provokují

Řada pachatelů není ochotna převzít zodpovědnost za násilí, takže z něj obviňují oběť. Násilní partneři se na „vyprovokování“ k násilí vymlouvají často – důvodem k násilí podle nich může být cokoliv, co není podle jejich představ. Ovšem i kdyby je někdo „provokoval“, těžko by např. napadli kolegu či kolegyni v práci, spolucestujícího apod. K násilí se v rodině uchýlí proto, že mají pocit, že si to mohou dovolit, a proto, že chtějí získat nad partnerkou absolutní moc a kontrolu. Omluvou pro fyzické napadení či psychický teror ale nemůže být žádné jednání ani

fakt, že se jedná o partnerku či manželku. Za násilí má vždy odpovědnost ten, kdo se ho dopouští. Pouze on má možnost rozhodnout, jak se bude chovat, zda použije násilí či nikoliv. Domácí násilí nebývá nezvládnutím konfliktu, ale chováním, které má vést k získání kontroly a moci nad partnerkou (popř. partnerem) a jejím udržení.

Ženy mají násilí ve vztahu rády

Druhý nejčastěji rozšířený mýtus, často podporovaný porno průmyslem. Prakticky žádná žena však netouží po soužití, v němž by byla tlučena, ponižována, psychicky deptána.

Situace asi není tak strašná, jinak by partnerka od násilníka odešla

Ženy neodcházejí od násilného partnera z řady důvodů – chtějí zachovat dětem úplnou rodinu, mají k partnerovi stále citový vztah, omlouvají jeho jednání a hledají chyby především v sobě. Mezi důvody, proč oběť neodejde, ale patří i strach z fyzického napadení, zastrašování a vydírání ze strany partnera, pocit bezmoci a beznaděje, ekonomická závislost. Samotný odchod navíc domácí násilí nevyřeší – řada pachatelů se násilí dopouští i nadále a snaží se získat ztracenou kontrolu nad obětí.

Oběť a pachatele domácího násilí lze snadno rozpoznat

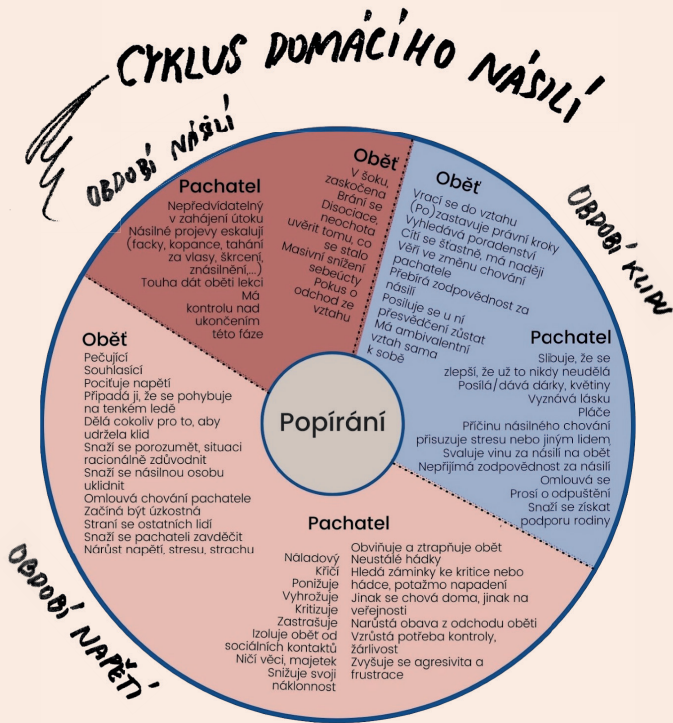
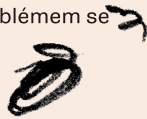
Domácí násilí může být skryto za zdmi domova po velmi dlouhou dobu a to i před příbuznými oběti. Ta se totiž za násilí stydí nebo se obává reakce pachatele, a tak svá zranění maskuje, případně je vysvětluje jinými příčinami. Naopak násilní partneri se svému okolí jeví jako příjemní a sympatičtí lidé, kteří se ke své partnerce a dětem chovají dobře – násilí se totiž dopouštějí pouze vůči své partnerce a v soukromí a tak se chovají jako „doktor Jeckyl a Hyde“.

Pomoc obětem násilí znesnadňují mýty, ale také popírání tohoto jevu. To probíhá na několika úrovních:

- ▶ Popírání existence domácího násilí (žádný takový problém není)
- ▶ Popírání závažnosti domácího násilí (problém existuje, ale není příliš závažný)
- ▶ Popírání řešitelnosti domácího násilí (s tímto problémem se nedá nic dělat)

• www.rosacentrum.cz

• www.profem.cz

Schrödingerova kočka je fyzikální myšlenkový experiment, který ilustruje paradox kvantové superpozice dvou stavů na příkladu kočky, která by měla být současně živá i mrtvá. Rakouský fyzik Erwin Schrödinger jej formuloval roku 1935. Experiment přibližuje „selským rozumem“ obtížně pochopitelné kvantové jevy, včetně toho, že superpozice zaniká realizací jednoho z obou stavů v důsledku měření, které v případě kočky proběhne otevřením krabice, ve které je kočka umístěna.

Představme si kočku neprodyšně uzavřenou v neprůhledné krabici. V krabici je také umístěn přístroj obsahující radioaktivní nuklid a nádoba s jedovatým plynem. Pokud přístroj detekuje rozpad nuklidu, uvolní plyn, který otráví kočku. Pokus je navržen tak, že po jedné hodině je 50% pravděpodobnost, že se nuklid rozložil a uvolnil se smrtelný plyn.

Podle principů kvantové mechaniky se nuklid, který není pozorován, nachází v superpozici stavu „rozloženého nuklidu“ a stavu „nerozloženého nuklidu“ (existuje v obou stavech zároveň). Z toho vyplývá, že i celá soustava by se měla nacházet v superpozici stavů rozpadlý nuklid, mrtvá kočka a nerozpadlý nuklid, živá kočka. Avšak pokud krabici otevřeme a podíváme se do ní, uvidíme pouze jeden z těchto stavů – buď živou kočku, nebo mrtvou kočku.

Schrödinger samozřejmě nikdy nezamýšlel tento pokus praktikovat, aby zjistil, zda se kočka opravdu nachází v tomto polomrtvém/položivém stavu. Namísto toho konstatoval, že teorie kvantové mechaniky je nekompletní a neodpovídá skutečnosti v tomto znění. Kočka musí být buď živá, nebo mrtvá (neexistuje žádný stav mezi životem a smrtí) a stejné pravidlo (dovozuje Schrödinger) musí platit i pro nuklid. Musí být buď rozložený, nebo ne.

• cs.wikipedia.org

grafické zpracování programu: Alexandra Šliková

fotografie: Lenka Glisníková

redakce programu: Dagmar Fričová, Lucie Ferenzová

produkce: Johana Kolomazníková, Natálie Pelcová

PR: Pavla Umlaufová, Jakub Ježek

technika: David Oupor, Matěj Kubíček a Bronislav Vagenknecht

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

OTEVŘENÁ SPOLEČNOST

Státní fond kultury ČR

MINISTERSTVO
KULTURY

Za podpory HMP částkou 1800000 Kč.

Nadace OSF

**Jdeme do toho.
S odvahou.**

sezona 56

Ticho.

2023/2024

www.astudiorubin.cz
Malostranské nám. 9, Praha 1